

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих
актів України щодо підтвердження стажу роботи (страхового стажу)
військовослужбовців та інших осіб у разі втрати документів внаслідок
збройної агресії або тимчасової окупації»
*(реєстр. № 13705 від 27.08.2025)**

***Анотація.** В інформаційній довідці представлено результати аналізу пропозицій, передбачених проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтвердження стажу роботи (страхового стажу) військовослужбовців та інших осіб у разі втрати документів внаслідок збройної агресії або тимчасової окупації» (реєстр. № 13705 від 27.08.2025).*

***Ключові слова:** трудові відносини, суд, трудова книжка, стаж роботи, страховий стаж, військовослужбовець.*

Вступ.

Збройна агресія російської федерації проти України призвела до втрат, руйнувань і гуманітарної кризи. Водночас знищено значну кількість архівних документів підприємств та організацій, зокрема й тих, що підтверджують трудовий стаж працівників. У цих умовах тисячі громадян стикаються з труднощами під час оформлення пенсії чи соціальних виплат. Непоодинокими є випадки, коли відсутність документів, що підтверджують трудовий стаж, стає на заваді реалізації учасниками бойових дій, особами з інвалідністю їхнього права на соціальне забезпечення.

Варто зауважити, що законодавство, яким регулюється порядок підтвердження наявного трудового стажу при відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, має певні прогалини. Зокрема, законодавство не містить окремих положень щодо відновлення трудових книжок, втрачених у зоні бойових дій під час дії воєнного стану.

Основна частина. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтвердження стажу роботи (страхового стажу) військовослужбовців та інших осіб у разі втрати документів внаслідок збройної агресії або тимчасової окупації» (реєстр. № 13705 від 27.08.2025) має на меті забезпечення доступу громадян до підтвердження трудового стажу через судовий порядок; встановлення спеціальних гарантій для учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також діючих військовослужбовців, які можуть підтверджувати трудовий стаж власними показаннями під присягою у суді, якщо інші докази відсутні¹.

Законопроектом передбачається внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України)², законів України «Про

¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтвердження стажу роботи (страхового стажу) військовослужбовців та інших осіб у разі втрати документів внаслідок збройної агресії або тимчасової окупації». Картка законопроекту. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/57197>

² Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України № 1618-IV від 18.03.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

пенсійне забезпечення»³, «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»⁴. Зокрема, пропонується доповнити ЦПК України новою статтею 317-1, якою визначити особливості провадження у справах про встановлення факту перебування особи в трудових відносинах у разі неможливості документального підтвердження такого факту. Також передбачається, що суд зможе встановити факт трудових відносин на підставі особистих показань, якщо заявник є учасником бойових дій чи особою з інвалідністю внаслідок війни в розумінні Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» або особою, яка на момент звернення до суду проходить військову службу, та не має можливості подати докази трудових відносин, які він мав до призову на військову службу або укладення контракту.

Розглянувши законопроект, вважаємо за доцільне висловити таке.

На нашу думку, дискусійною є пропозиція щодо розширення переліку справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення (стаття 315 ЦПК України), шляхом доповнення його новою категорією – *«перебування особи у трудових відносинах з підприємством, установою, організацією, у тому числі для підтвердження стажу роботи (страхового стажу)»*.

В юридичній науці під фактами, що мають юридичне значення, розуміють дії і події, що відповідно до закону тягнуть за собою настання певних правових наслідків⁵. Перелік таких фактів наведено в частині першій статті 315 ЦПК України. Цей перелік фактів, що мають юридичне значення, які можуть встановлюватися судом, не є вичерпним. У судовому порядку можуть бути встановлені також інші факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення (частина друга статті 315 ЦПК України).

Аналіз судової практики надає можливість зробити висновок про наявність широкого спектра справ про встановлення юридичних фактів, зокрема щодо: отримання заробітної плати, необхідної для перерахунку призначеної пенсії⁶; наявності трудових відносин⁷; наявності страхового стажу⁸; проживання на певній території. При встановленні таких юридичних фактів судами враховуються положення спеціального законодавства, яке визначає, зокрема, правовий статус особи-заявника, особливості правовідносин у відповідній сфері тощо.

³ Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 05.11.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>

⁴ Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 1058-IV від 09.07.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>

⁵ Коструба А.Б. Поняття юридичних фактів та їх ознаки в цивільному праві України. Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2011/1. URL: <https://hal.science/hal-02454985/document>

⁶ Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 05 червня 2025 року у справі № 460/6428/24. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/127915016/>

⁷ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 02 лютого 2021 року справа № 0540/5987/18-а. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=94565665&red=1000038a087516c72b8fdab9a9ab75308a26a5&d=5>

⁸ Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду № 560/2419/24 від 21 березня 2024 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117856597>

Потребує обговорення і пропозиція щодо можливості встановлення судом факту трудових відносин на підставі «особистих показань». Як слідує із положень законопроекту, таку можливість пропонується надати виключно заявнику, який є учасником бойових дій чи особою з інвалідністю внаслідок війни в розумінні Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» або особою, яка на момент звернення до суду проходить військову службу, та не має можливості подати докази трудових відносин, які він мав до призову на військову службу або укладення контракту, із підстав, передбачених частиною першою цієї статті. На нашу думку, такий підхід може потенційно створювати ризик зловживання правом.

Зазначена пропозиція авторів законопроекту не корелюється зі статтею 76 ЦПК України, відповідно до якої доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги й заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються такими засобами: письмовими, речовими і електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків.

Окрім того, докази мають відповідати вимогам належності, допустимості, достовірності, достатності. У Постанові Великої Палати Верховного Суду від 7 грудня 2021 року у справі № 905/902/20⁹ зазначається, що допустимість доказів має загальний і спеціальний характер (пункт 6.27).

Загальний характер полягає в тому, що незалежно від категорії справ слід дотримувати вимоги щодо отримання інформації з визначених законом засобів доказування, із додержанням порядку збирання, подання та дослідження доказів.

Спеціальний характер полягає в обов'язковості певних засобів доказування для окремих категорій справ чи забороні використання деяких із них для підтвердження конкретних обставин справи.

Звертаємо увагу й на недоліки техніко-юридичного характеру в законопроекті, зокрема щодо вживання словосполучення «особисті показання», оскільки у ЦПК України наведене словосполучення не використовується.

На нашу думку, дискусійною є пропозиція законопроекту щодо внесення змін до статті 62 Закону України «Про пенсійне забезпечення» щодо порядку підтвердження стажу роботи, зокрема в контексті запропонованого переліку документів, підтверджуючих стаж роботи.

Наразі нормативно-правовими актами, що врегульовують питання підтвердження страхового стажу, відновлення трудової книжки, є закони України «Про пенсійне забезпечення», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», Порядок підтвердження наявного стажу роботи для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1993 року № 637¹⁰ (далі – Порядок), Інструкція про порядок ведення трудових

⁹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 7 грудня 2021 року № 905/902/20. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/102342551>

¹⁰ Порядок підтвердження наявного стажу роботи для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1993 року № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-93-%D0%BF#Text>

книжок працівників, затверджена наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України і Міністерства соціального захисту населення України від 29.07.1993 № 58¹¹.

Відповідно до статті 24 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов’язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок. Страховий стаж після 01.01.2004 обчислюється територіальними органами Пенсійного фонду України за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку, а за періоди до впровадження системи персоніфікованого обліку (до 01.01.2004 р.) – на підставі документів та в порядку, визначеному законодавством, що діяло до набрання чинності цим Законом.

Згідно зі статтею 62 Закону України «Про пенсійне забезпечення» та Порядком основним документом, що підтверджує стаж роботи до 01.01.2004, є трудова книжка. За відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній трудовий стаж встановлюється на підставі інших документів, виданих за місцем роботи, служби, навчання, а також архівними установами.

За відсутності трудової книжки, а також у випадках, коли в трудовій книжці відсутні необхідні записи або містяться неправильні чи неточні записи про періоди роботи, для підтвердження трудового стажу приймаються дані, наявні в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов’язкового державного соціального страхування, довідки, виписки із наказів, особові рахунки і відомості на видачу заробітної плати, посвідчення, характеристики, письмові трудові договори і угоди з відмітками про їх виконання та інші документи, які містять відомості про періоди роботи.

Порядком установлено, що за відсутності документів про наявний стаж роботи та неможливості їх одержання внаслідок ліквідації, розташування підприємства, установи, організації на тимчасово окупованій території, у районах проведення бойових дій або відсутності архівних даних, стаж роботи встановлюється на підставі показань не менше двох свідків, які знають заявника по спільній з ним роботі на одному підприємстві, в одній установі, організації і мають документи за період сумісної роботи із заявником.

Висновки.

Питання удосконалення законодавства про пенсійне забезпечення та про загальнообов’язкове державне соціальне страхування є надзвичайно важливими, зокрема в контексті вдосконалення механізмів забезпечення трудових і соціальних прав громадян.

Водночас викладені в законопроекті пропозиції вбачаються дискусійними і потребують обговорення, враховуючи правову природу трудових відносин і відносин у сфері соціального забезпечення.

¹¹ Про затвердження Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників : Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України і Міністерства соціального захисту населення України № 58 від 29.07.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93#Text>

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*